

ETNOCENTRIZMUS NYOMAI A TÁVOL-KELETI ORSZÁGNEVEKBEN

A Kína-központú (sinocentrikus, konfuciánus) kultúrkörben a kínai nyelv ókori változata, az úgynevezett klasszikus kínai (*venjen*) és a kínai fogalomírás vált a magaskultúra terjesztő eszközzé; olyan szerepet játszottak tehát, mint Európában a latin nyelv és a latin betűk. Ennek egyik következményeként a régió földrajzi neveinek jelentős része, így Korea, Japán és Vietnam különböző önelnevezései is kínai szótagmorfémákból lettek megszerkesztve, és többségük az egykor létező etnocentrizmust mutatja: jelentésük ugyanis arra utal, hogy ezek az országok Kínától mint civilizációs központtól keletre és délre helyezkednek el. Kína önelnevezése is ezzel van kapcsolatban.

Kína mai önelnevezése (belső neve, endonimája): ‘Közép ország’ (中國 pinjin átírásban *Zhōng guó*, WADE–GILES átírásában: *Chung-kuo*, magyar átírásban *Csung kuo*, kantoni dialektusban: *Tiong kok*). A szó igen régóta létezik, hivatalos országnévvé azonban csak a köztársaság kikiáltásával vált (1912), korábban ugyanis a hivatalos országnév megegyezett az egymást követő dinasztiák nevével (így például az utolsó, a mandzsu CSING-dinasztia idején 大清國 *Da Csing kuo* ‘Nagy Csing ország’ volt Kína hivatalos belső neve). Bár a *Csung kuo* eredete vitatott, az évszázadok során kialakult egy olyan értelmezése, amely a kínai civilizáció térségbeli primátusára utalt. KONFUCIUSZ és tanítványai az Eget a legfelső isteni rend sajátos szimbólumának, a Mindenség fő szabályozó erejének látták, s a Mindenség középpontjának Kínát tekintették (VASZILJEV 1977: 96). A ‘Közép ország’ kifejezésnek „központosított”, „civilizált” értelmezése alakult ki. Ebben szerepet játszhatott a taoista világmagyarázat is: a *jin* (negatív, nőies princípium) és *jang* (pozitív, férfias princípium) két szélsősége között a „közép” jelenti a harmóniát, a rendet. Már az egységes kínai birodalom, azaz a császárság megszületése (i. e. 221) előtt világos különbséget láttak a kínai civilizáció, mint az általuk ismert világ legmagasabb szintű kultúrája és a kínai kultúrát befogadni nem akaró környező barbár népek között. Ugyanakkor MASPERO felhívja a figyelmet arra, hogy a kínai történelem hajnalán a fejlettebb kínai régiók által barbároknak nevezett törzsek is minden bizonnyal kínai etnikumúak voltak: „Annyiban voltak barbárok, amennyire a görögök tartották annak Thesszália vagy Macedónia lakosságát” (MASPERO 1978: 29–30).

A nyugati sinológusok és politológusok írásaiban manapság gyakran megfogalmazódik, hogy a „Közép ország” kifejezéssel jellemezhető világszemlélet Kína modern külpolitikájára is hatással van, azaz vezetőik csak úgy tudja elképzelni a világrendet, ha annak középpontjában Kína van (VÁMOS 2005: 213–214).

A *Csung kuo* etimológiájával hazánkban legalaposabban ECSEDY ILDIKÓ foglalkozott három tanulmányában. Ő arra hívja fel a figyelmet, hogy a szó – amely valamikor a CSOU-dinasztia alapítójának korából (i. e. XI. sz.), vagy valamivel korábról származik – kezdetben a több apró fejedelemségből álló ország belső viszonyaival volt kapcsolatban, s akkoriban a régi Kína más-más régiója jelenthette a „közepet”:

* BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Keleti nyelvek, orosz és magyar mint idegen nyelv tanszéki osztály, főiskolai docens.

„Kína *Csung kuo* 'Közép-ország' neve valóban korai; abból a korszakból származik, amikor a 'Közép-ország' nem jelenthette sem a kínai szubkontinens közepét – hiszen a kínai civilizáció bázisául szolgáló vidék akkor még nem is volt történeti értelemben kínai – sem pedig a (későbbi) birodalmak központi részét. 'Világ-közepének' már csak azért sem érezhette magát, mert ez még az országalapítás hódító-védekező, harcokkal terhes időszak" (ECSEDEY 1987: 69).

A *Csung kuo* jelentésének későbbi, etnocentrizmusra utaló változásáról így ír: „Kína ma is használt neve, *Csung kuo* 'Közép ország', 'Középső', Központi' vagy Központosított ország' – a volta-képpeni Kína neve a történelem folyamán: a kínai civilizáció földje, szembeállítva mindazzal, amire az Ég alatt a birodalom még számot tart. Később egyszerűen "középső ország"-nak értelmezték a formulát, s a késő-császárkor elzárkózó, tájékozatlan világtudatában ez úgy torzult, hogy a 'világ közepét' is jelentette" (ECSEDEY 1992. 21).

Legrészletesebb elemzésében abból indul ki, hogy az ókori Kína a világ többi – civilizációs szempontból fejlett – régióitól földrajzilag el volt vágva, nem érintkezhetett velük, következképpen csak saját erejére támaszkodhatott, s fennmaradását a sztyeppei nomád népek fenyegették leginkább (ECSEDEY 1982: 55–56):

„Ennek a gigászi harcnak nem egyetlen, de egyik legjellegzetesebb, maradandó emléke az a ke-serves és felemelő tapasztalat, hogy Kína egy irdatlan, ellenséges világban egyedül képviselte a civilizációt; a barbárság kellős közepén Kína a Közép: *Csung-kuo* 'Közép-ország', a rend és egyensúly megteremtője és fenntartója. Mi sem természetesebb, mint hogy a későn, lassan megismert környező világban mindig is „középsőnek” tudhatta vagy vélhette magát, azon túl is, hogy már a „közép” szó köznapi értelemben vett, földrajzilag középponti helyet is jelenthetett a neki „adózó” (de legalább adó-„köteles” ismert vidékek között, egészen az újkori, anakronisztikusan tájékozatlan befelé fordulás aránytévésztéséig, amit a Kínában megfordult idegenek nem véletlenül érthettek úgy, hogy a kínai császárság önmaga számára a „világ közepe”, s birodalma kiterjedése elvben „(minden) az ég alatt” (天下 *t'ien-hia*). A *Csung-kuo* név (ma: 'Kína') azonban arra a korra vonatkozólag merül fel először az írott hagyományban, amikor – tudniillik az i. e. I. évezred táján – a „világbirodalom”-szemléletnek semmiképpen sem lehetett reális indítéka, s arra a korai Huangho menti településsorra látszik utalni, amely korántsem helyezkedett el középen a későbbi kínai világegyetemben, Kína potenciális hatókörében. (Inkább ez utóbbi értelemben használta ugyanis a *t'ien-hia* „ég alatti; birodalom' kifejezést a császárkori történetírás, a *Csung-kuo* elnevezést a birodalom kínai magjára tartva fenn, legalábbis a rendszeres diplomáciai érintkezés ilyenféle tanulságokkal járó politikai kompromisszumai után, pl. a T'ANG-dinasztia korában, a VIII–IX. században”.

Az indiai eredetű buddhizmus a kínai kultúrkörben is erős gyökeret vert, bár gyakran került el-lentébe a konfuciánus értékeket valló írástudókkal. Ennek során előfordult, hogy néhány buddhista személyiség azt állította, hogy az igazi „Középső ország” nem Kína, hanem India, hiszen a buddhizmus ott született (HAMAR 2003: 60). A konfuciánusok viszont – egyéb érveik mellett – a buddhizmust azért utasították el, mert külföldi, barbár hitnek tartották, amely nem a „Középső ország” szellemi terméke (GLASENAPP 1987: 429)

Összefoglalva és kiegészítve az elmondottakat:

1. A kínai ókorban, az egymással vetélkedő fejedelemségek idején a központi hatalomra utaló *Csung kuo* szó a mai Kína más-más területeit jelentette (vö. még Wikipedia: Names of China). A szó ebben az időben földrajzi, politikai identitásra utalt, nem volt etnikai vonatkozása.
2. Az etnocentrizmusra ('Kína a civilizáció egyedüli hordozója, központja') utaló jelentés később és fokozatosan alakult ki.
3. A *Csung kuo* szót ugyan széles körben használták, de egészen 1912-ig sohasem volt Kína hivatalos önnevezése, a hivatalos név ugyanis megegyezett a mindenkori dinasztia nevével (pl. *Da Csing kuo*). A Kínai Köztársaság megalakulásakor, 1912-ben a hivatalos név *Csunghua Minkuo* (中華民國 'Központi Virágzás Köztársasága') lett. Ezt a négy szótagos szót a Kínában oly gyakori rövidítéssel, azaz a középső szótagok törlésével két szótagos formában (*Csung kuo*) gyakrabban említik, s ez a forma megegyezik a korábbi, jól ismert szóalakkal. A Kínai Népköztársaság (1949) hivatalos nevével is ez történt. A *Csunghua Zsenmin Konghuakuo* (中華人民共和國

'Központi Virágzás Népi Köztársasága') első és utolsó szótagja ugyancsak a *Csung kuo* alakot adja ki, és ilyen formában is széles körben használatos. A szó jelentéskörébe beleértik a nem *han* nemzetiségű kínai állampolgárokat is, az általuk lakott területekkel együtt.

Kína mai japán neve *Chūgoku*, amely a *Csung kuo* japános ejtése. Korábban a *Shina* szóalak is használatos volt, 1946 után azonban – kínai kérésre – száműzték a nyelvhasználatból annak ellenére, hogy a *Shina* szó a japánban kínai eredetű és eredete ugyanaz, mint az európai *China*, *Kína* stb. szónak. A Kínát egyesítő *Csin*-dinasztia (i. e. 221 – i. e. 206) nevéből származik tehát valószínűleg, és a dinasztia nevének indiai (szanszkrit) ejtését (*cin*) őrizte meg. A kínaiak a szanszkrit szót a buddhista szövegek kínai fordítása során átvették *Csina* hangalakban, két szótagmorfémával lejegyezve (leggyakrabban: 支那), s a japán szigetekre ezekkel a kínai buddhista szövegekkel együtt került át. A két kínai szótagmorféma japános ejtése: *Shina*. Hosszú ideig mind a *Shina*, mind kínai párja, a *Csina* mentes volt a negatív politikai konnotációtól, még a „kínai forradalom atyja”, SZUN JAT-SZEN is gyakorta használta. Az első kínai–japán háború (1894–95) idején kezdett Kínában a szó jelentése megkopni, de még ezután is többnyire semlegesnek érezték. A japánok a Kínai Köztársaságot 1913–1930 között a *Shina Kyōwakoku* néven írták le a hivatalos dokumentumokban, 1930-ban tértek rá – kínai kérésre – a *Chūka Minkoku* névre, ami a kínai *Csunghua Minkuo* japán megfelelője. A kínai hatóságok a korábbi névhasználatban azt érezték, hogy a nyugati gyarmatosító hatalmak *China* szóval megegyező szóhasználatával a japánok is bűnös szándékokat táplálnak Kínával szemben. A második kínai–japán háború idején (1937–1945), amikor a japán sajtóban a *Shina* gyakorta negatív szövegkörnyezetben fordult elő, még jobban felerősödött az a kínai vélekedés, hogy a *Shina* használata sértő, és a japánok által elkövetett háborús bűnöket asszociálja a számukra. Sok japán azonban ma sem érzi a negatív konnotációt, számukra a *Shina* pusztán régies hangulatú szó. Van olyan, nem hivatalos vélemény is, hogy Kínának nem volt joga a 'közép ország' jelentésű szót Japánra kényszeríteni, mert a szó Kína nagyhatalmi törekvéseit fejezi ki: „unless one believes they are as a person, as a people or as a nation inferior to China, one should not call China by the Chauvinistic name.”¹ A *Shina* néhány földrajzi névben maradt fenn csupán (pl. *Minami-Shina Kai* 'Dél-kínai tenger'), de „ezekben a nevekben katakana szótagírással írják (kínai írásjegyek helyett), ezzel is aláhúzza a bűnös szótól való teljes ideológiai elhatárolódást” (CSERESNYÉSI 2004: 79). Figyelemre méltó, hogy a tajvani őslakosok (a nem *han* nemzetiségűek) a Kínától való elszakadás, a függetlenségi törekvések szimbólumaként szintén a *Csina* szó preferálják (vö. wikipedia: Shina word).

Mint említettem, a Kína-központú, konfuciánus országok (Korea, Japán és Vietnam) neve Kínától való földrajzi elhelyezkedésükre utal, s ezeket a neveket a Távolság-Kelet közös nyelve, a klaszszikus kínai szolgáltatta. Ugyanakkor a japánoknak volt ősi, nem kínai eredetű önelnevezése is: *Yamato* ('hegyes vidék', amit később két kínai írásjeggyel írtak le, az írásjegyek eredeti, kínai olvasatától függetlenül: 大和). Japán mai endonimája két kínai szótagmorfémából áll (日本), s kétféle, úgynevezett *onos* kiejtése lehetséges: *Nihon* vagy *Nippon*; az utóbbit tartják általában militárisabb, ha úgy tetszik, etnocentrikusabb hangulatúnak. Erről tanúskodik a 大日本 *Dai-Nippon* 'Nagy Japán' elnevezés frekvenciált használata második világháború idejéből vagy a *Gambare Nippon* és a *Nippon cha-cha-cha* 'Hajrá Japán!' szurkolói bíztatás, amelyekben a *Nihon* változat elképzelhetetlen. Van olyan jobboldali politikusok, akik következetesen csak az acélosabbnak vélt *Nippon* alakot használják (CSERESNYÉSI 2004: 81). A *Nihon / Nippon* japán önelnevezés koreai kiejtése: *Ilbon*, vietnami kiejtése: *Nhật-bản* vagy *Nhật bản*. A konfuciánus kultúrkörön kívül szintén ez a név honosodott meg: *Japan*, *Japonyija* stb. hangalakban, valószínűleg a kínai mandarin *Ripen* (magyar átírásban: *Zsipen*) változat átvételével (ennek kantoni ejtése jól mutatja a kínai nyelvjárások közötti különbség mértékét: *Yahtbun*, ejtsd: *jatbun*). A két szótag jelentése: 'nap' + 'eredet', és legkorábbi, japános (*kunos*) olvasata *hi no moto* 'a nap eredete' volt; Nyugaton elterjedt, költői fordításban: 'A felkelő nap országa'. Eme elnevezés születéséről több elmélet is született, közös bennük, hogy a szómagyarázatok mindegyike az ország Kínától keletre való elhelyezkedésével hozza kapcsolatba. Az egyik elmélet Japán ókori kínai nevéből indul ki (*wa*). A *wa* lejegyzésére Kínában kiválasztott írásjegy (倭) jelentése pozitívnak mondható: 'engedelmes, nemes, szelíd'. A problémát az jelentette,

¹ <http://www004.upp.so-net.ne.jp/teikoku-denmo/english/history/shina.html>

hogy ezen írásjegyek az alakja nagyon hasonlít a 'törpe' jelentésű és megegyező kiejtésű írásjegy-hez (矮), s ez a szó egyértelműen negatív hangulatú. A kínaiak a hasonlóság miatt gyakran összekeverték a két írásjegyet. Következésképpen ezt a grafémát a japánok nem kedvelték, s ezért kicserélték a japánban vele megegyező hangalakú, de 'harmónia, békesség' jelentésű írásjegyre (和). A szó ma is él előtagként: *wafū* 和風 'japán stílus', *washitsu* 和室 'japános berendezésű szoba', *waka* 和歌 'japán nyelvű vers' stb.² Kínában a *wa* kiejtése *wō*, Koreában *ve*, s mindkét országban az eredeti írásjeggyel írják le (országnevként: 倭國 *Wōkuo*, illetve Koreában: *Veguk*). Ez a szó Koreában többnyire negatívabb szóhangulatú, mint az *Ilbon* (倭人 왜인 *vein*, 倭놈 *venom* 'japcsi'). A kínai-ban szintén a helyzet, például: 倭寇 *wōkòu* 'japán kalózkod' (CSERESNYÉSI 2004. 80). Kínai feljegyzések szerint mivel a kínaiak a törpék országának nevezték a japánokat, a japán követek arra kérték a kínai császárt, hogy adjon egy tiszteletre méltóbb nevet. A császár a *Ripen* nevet választotta, mivel Japán keletre van Kínától. A *Ripen* szót a japánok kezdetben *Nichihon* alakban ejtették, később kialakult a ma is használatos *Nihon* vagy *Nippon* forma³. Egy másik történet, amely ezzel ellentétes irányultságú, tehát japán nemzeti elfogultságot jelez, szintén kínai krónikában olvasható. A TANG-dinasztia idején, 605 körül SHUTOKU herceg, a régens, delegációt menesztett Kínába, amely egy levelet adott át a császárnak. A levélben Japán mint *Nihon* említődik: „Annak a földnek a császára, ahol a nap felkel, üdvözlését küldi ama föld császárnak, ahol a nap lenyugszik. Hogy szolgál az egészsége?” A legenda szerint a kínai császár ezt hallván dühbe gurult, hiszen a japánok a „lenyugvó nap” kifejezéssel az ő birodalmának hanyatlására céloztak, a „felkelő nap” viszont nemzeti öntudatot, a függetlenség vágyát sugallta⁴. Az egyik legrégebbi japán krónika címében (*Nihonshoki* ' , i. u. 720) már ez a változat szerepel. A történészek magyarázata itt is a következő: a *wa* a 'törpe' jelentéssel összefüggésbe hozható, alárendeltséget sugall, következésképpen az új, a *Nihon* név ebben a műben is a Kínától való függetlenség szándékát jelzi⁵. A *Nihon* szót kapcsolatba hozták *Amaterasu*, a napistennő nevével is, aki a császári család ősanjaként tisztelték. Ezt tanították az iskolákban egészen a második világháború végéig, amikor a japán császárnak, amerikai követelésre egy rádióbeszédben be kellett vallania, hogy ő és ősei nem isteni eredetűek⁶.

Vietnam (*Việt-nam* 越南) nevében a *nam* utótag jelentése 'dél', a két szótag jelentése: 'Vietek déli országa', ami egyértelműen a Kínához viszonyított földrajzi helyzetet jelzi. Ezt bizonyítja az is, hogy a vietnami nyelvben a *bắc* 'észak' szó Kínára utalhat köznevekben is: *thuộc bắc* 'északi, azaz kínai orvoslás, míg a *thuộc nam* a vietnami orvoslást jelenti⁷. A *Việt-nam* szó nem hivatalos szinonímája *Nuóc Nam* 'déli ország'. Vietnam legelső fennmaradt neve egy hadvezérhez (kínai ejtésben: *Zhao Tuo*, vietnami ejtésben: *Trieu Da*) köthető, aki az ország északi részét egyesítette Dél-Kína bizonyos területeivel és független királyságot hozott létre. Az új ország neve *Nam Việt* lett (i. e. 207– i. e. 111). 111-ben a HAN-dinasztia meghódította, s a nevét *Jiao Zhi* (*Csiao Cse*)-re (vietnami ejtésben: *Giao Chi*) változtatták, majd a TANG-dinasztia korában (i. u. 603–939) ismét új nevet adtak: *Annam*⁸. Ezt a szót újították fel később a francia gyarmatosítók. A francia uralom alóli felszabadulást megelőzően Vietnam neve tehát *Annam* (*An-nam* 安南) volt, s a vietnamiakat a Nyugat *annamitáknak* nevezte. Ezt a nevet nem szerették a vietnamiak, mert a két kínai szótagmorféma jelentése: 'békés dél', s a kínaiak által meghódított, pacifikált délként értelmezték. A *viêt* szót, amely a legnagyobb vietnami etnikum neve, mindig csak a függetlenség periódusaiban szerepeltették az országnévben, a kínaiak sohasem alkalmazták. A független Vietnam a X. században *Đai Cổ Việt* 'Nagy Viet Állam' néven szerepelt, a XI. században *Đai Việt* 'Nagy Viet' volt a neve. A *Viet-nam* szó a XIX. század elején, a *Nguyễn*-dinasztia hatalomra kerülése idején fordul elő első ízben. Ez a dinasztia jó kapcsolatokat ápolt Kínával, s az új név bizonyos kompromisszumot sugall a függetlenségre utaló *Đai Việt* és a kínai függésre emlékeztető *Annam* között oly módon, hogy mindkét szónak

² <http://www.csse.monash.edu.au/~jwb/afaq/japannames.html>

³ <http://www.takeourword.com/Issue042.html>

⁴ <http://www.csse.monash.edu.au/~jwb/afaq/japan-names.html>

⁵ <http://eos.kokugakin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1243>

⁶ <http://www.japan-zone.com/omnibus/>

⁷ <http://vmausa.org/artsculture.htm>

⁸ <http://cyberport.uqam.ca/english/countries/vietnam/history2b.htm>

átvette egy-egy elemét, *Nam Việt* alakban. A névváltoztatáshoz a kínai császár hozzájárulása is kívánatos volt, de ő az új nevet ellenezte, mert ez – mint említettük – egy régebbi, függetlenségre törekvő állam neve volt, amely ráadásul Kína két déli tartományát (*Guang Dong* és *Kwang Si*) is magába foglalta, a fővárosa a kínai *Guangzhou* közelében volt; következésképpen a névválasztásban rejtett területi ambíciókat gyanítottak. A császár megoldásként a két névelem sorrendjének megváltoztatását javasolta: így született meg a *Vietnam* szó.⁹ A vietnami hivatalos körök neheztek emiatt, s a kínaiak által javasolt új szórendet csak sokára, a XIX. század végén fogadták el.¹⁰

Koreában a SILLA-dinasztia (647–927) a TANG-korabeli Kína segítségével egyesítette véglegesen a félsziget három államát. Az akkori erős kínai befolyás jeleként *Kjongdok* király (ur. 742–764) rendeletére az összes koreai földrajzi nevet elkínaiasították (752); az eredeti koreai neveknek csak kis töredéke maradt fenn a népi emlékezetben. Kínai hatást tükröz a koreaiak önelnevezése is.

Koreának a történelem folyamán több neve volt: ez a jelenség azzal függ össze, hogy – Kínához hasonlóan – a dinasztiaaváltó új király mindig megváltoztatta az ország kínai szótagmorfémákból megszerkesztett elnevezését, amely egyben az új dinasztia neve is lett. A *Csoszon*-dinasztia (1392–1910) korában *Csoszon* (朝鮮 조선) ‘Reggeli frissesség’ volt az ország neve, s a kínai írást használó környező országok (Kína, Japán, Vietnam) is erre a névre tértek át. Az európai *Korea* szó, amely minden bizonnyal MARCO POLO műve nyomán terjedt el, a korábbi *Korjo* (高麗 고려) ‘Magas ragyogás’ dinasztianévből származik; ez a dinasztia 638–1392 között uralkodott. A *Csoszon* ország- és népnév azonban jóval korábban, egy ókori koreai állam nevéként bukkan fel először kínai krónikákban (ma 古朝鮮 고조선 *Ko-Csoszon* ‘Ó-Csoszon’ néven említik). A szó eredetéről számos teória született, a legvalószínűbbnek talán az látszik, amely az ország Kínához viszonyított földrajzi helyzetével hozza kapcsolatba, hiszen a „kelet” és az országnévben szereplő „reggel” közötti összefüggés nyilvánvaló. Korea egyéb – nem hivatalos, metaforikus – elnevezései szintén arra utalnak, hogy az ország Kínától keletre terül el. Koreának az ilyen típusú neveit, amelyek igen gyakoriak az irodalmi művek, antológiák címében, L. R. KONCEVICS négy csoportra osztja (KONCEVICS 2001: 258–259):

1. A *tong* ‘kelet’ elő- vagy utótagú szavak (東國 동국 *Tong-guk* ‘Keleti ország’, 東方 동방 *Tong-bang* ‘Keleti irány’, 東表 동표 *Tong-phjo* ‘Keleti oldal’, 東域 동역 *Tongjok* ‘Keleti régió’, 大東 대동 *Te-dong* ‘Nagy keleti (ország)’, 海東 해동 *He-dong* ‘A tengeren kelet(keletre levő ország)’ stb.,
2. Az *il* ‘nap’ előtagú nevek: 日邊 일변 *Il-bjon*, ‘Nap + part’ 日宅 일택 *Il-thek* ‘Nap + hajlék’, 日出處 일출처 *Il-cshul-csho*, ‘Ahol a nap felkel’ 日出之方 일출지방 *Il-cshul-cshi-bang* ‘Az a hely, ahol a nap felkel’,
3. A *cshong* ‘zöld, kék’ előtagú nevek, mivel a kék, zöld szín a taoista filozófia önkényes analógiákon alapuló rendszerében a keletnek felel meg: 청丘 청구 *Cshong-gu* ‘Zöld / kék halmok’ 靑토 청토 *Cshong-tho*, ‘Zöld / kék föld’ 靑域 청역 *Cshong-jok* ‘Zöld / kék régió’,
4. A *he* ‘tenger’ elő- vagy utótagú szavak 海東 해동 *He-dong*, ‘A tengeren keletre (levő ország)’, 海左 해좌 *He-dzsva* ‘A tengeren balra’; a bal oldal az taoista önkényes analógiák rendszerében szintén keletnek felel meg, 海洋國 해양국 *He-jang-guk* ‘Tengeri ország’, 滄海 창해 *Cshang-he* ‘Nagy kék tenger’. A SZUNG- és a CSING-dinasztia korában (960–1279 és 1644–1911 között) gyakran nevezték Koreát „Kis Kínának” (小中華 소중화 *Szo-dzsong-hva*) a konfucianus hagyományok buzgó követése miatt (KONCEVICS 2001: 260).

1896-ban a koreai király, aki korábban bizonyos mértékű vazallusi függésben volt a kínai császártól, e függés megszűnését deklarálva ő maga is felvette a császári címet, a kínai dinasztikus időszámítás helyett áttért a nyugati időszámításra és az ország nevét a vazallusi múlttal azonosított korábbi *Csoszon* helyett *Tehan cegukra* (大韓帝國 대한제국 ‘Nagy Han Császárság’) változtatta, amely rövidítve *Hanguk* (韓國 한국 ‘Hanország’). A *han* szót ‘koreai’ jelentésben ekkor újították fel, ez ugyanis megegyezik a Koreai-félsziget déli részén levő ókori 三韓 삼한 *Szam-han* ‘Három han (fejedelemség)’ nevével, s más írásjeggyel íródik, mint a ‘kínai’ jelentésű *han* (漢). A szó országnévként történő kiválasztását valószínűleg az indokolta, hogy ezeket a törzsi államocskákat a többi, északabbra levő koreai államalakulatoktól eltérően a nagyobb földrajzi távolság következté-

⁹ <http://www.vwam.com/vets/history/vietnam.html>

¹⁰ <http://www.everyculture.com/To-Z/Vietnam.html>

ben kevesebb kínai hatás érte, politikailag nem függtek Kínától, s így nevük alkalmas volt az önállóság, a Kínától való függetlenség kifejezésére. A névben szereplő 'nagy' jelző KONCEVICs szerint minden bizonnyal a két nagy és veszélyes szomszédal való egyenrangúság igényét jelzi, hiszen abban az időben a mandzsu CSING-dinasztia Kínájának a neve *Da Csing kuo* 大清國 태청국 'Nagy Csing Állam' volt, és Japán nevében is szerepelt a 'nagy' jelző: 大日本國 대일본국 *Dai Nipponkoku* 'Nagy Japán Állam' (KONCEVICs 2004: 256). KONCEVICs érvelésének némileg ellentmond az a tény, hogy a korábbi *Csoszon* országnév teljes alakjában is előfordult a „nagy” jelző: 大朝鮮國 대조선국 *Te-csoszon-guk* 'Nagy Reggeli Frissesség Ország'.¹¹ Sőt, egy másik vélemény szerint a „nagy” jelző a távol-keleti országok nevében egyáltalán nem megalománia, hanem csak formalitás, le sem kellene fordítani európai nyelvekre. A „nagy” jelző hozzáadása a MEIJI-korszakban a japán országnévhez (*Great Japan*) a brit országnév (*Great Britain*) analógiájára történt. A japánok hibásan értelmezték a brit országnévet, nem tudták, hogy a *great* jelző pusztán egy földrajzi tényre utal: a brit szigetekhez legközelebbi francia ország rész neve ugyanis *Bretagne*, ami a *brit* szóval azonos tövű.¹² A *Nagy Britannia* tehát *Másik* vagy *Távoli Britanniaként* értelmezendő; a *Nagy Morávia* országnév esetében valószínűleg hasonló a helyzet, mert Moráviából is kettő volt (OSVÁTH 2003: 63). Koreában a japán gyarmatosítók a függetlenséget sugalló *Hanguk* szó helyett visszaállították a *Csoszon* alakot: ez lett az ún. fő kormányzóság neve, sino-japán olvasatban: *Chōsen* (1910). Maguk a koreaiak a különböző hazafias szervezetek nevében 1920–1945 között mindkét szóalakot (*Csoszon*, *Hanguk*) használták, csak a felszabadulás után alakult ki a politikai színezetű elkülönülés. Észak-Korea a *Csoszon*, Dél-Korea a *Hanguk* szóhasználatot preferálta, ez utóbbi Északon tabuszóvá vált (Délien a *Csoszon* nem tabu, hanem olyan régies hangulatú szó, mint nálunk a *Hunnia* vagy *Pannónia*). A két országnév elkülönülése a japán nyelvben is politikai felhangokat kapott (a *Hanguk* japán olvasata: *Kankoku*). A dél-koreai fél sérelmezte, hogy bizonyos japán tankönyvek a Koreai-félszigetet, a koreai nyelvet és a koreai háborút a *Chōsen* jelzővel illetik, szerintük a Dél-Koreában használt szó (*Hanguk*) japán olvasata, a *Kankoku* lenne a politikailag korrekt szóalak (HONG 1993: 171–172). A szóhasználati különbségek miatt vannak, hogy mind Dél-, mind Észak-Korea igényt tart a félsziget másik felére, ezért az egyik fél terminológiájának elfogadása (a „dél”, illetve „észak” jelzők nélkül) implicit módon valamelyik fél álláspontjának, azaz egész Koreára vonatkozó igényének elfogadását jelentené. A két Korea egyesülése után várható, hogy a koreaiak kölcsönös kompromisszumként egy harmadik névváltozatot fogadnak el önelnevezésnek: a két miniszterelnök 1972-es közös nyilatkozatában a *Korjo Konföderatív Köztársaság* névben egyezt meg. Van, aki úgy véli, a *Csoszon* ország- és népnév azért nem jó, mert azt a kínaiak alkották meg, és a szó a Kína előtti hajbókolás korszakát idézi fel, következésképpen a modern Korea nemzeti függetlenségének eszméje ellen hathat (CHO 1991: 163). Egy másik vélemény szerint a *Korjo* elnevezés sem szerencsés, mert ez a szó is a klasszikus, két szótagból álló kínai földrajzi neveket mintázza, ezért olyan új országnévet javasol, amely ennél lehetne hosszabb és eredeti koreai szóból vagy szavakból állna (PALK 2004: 14).

Előfordul az is, hogy a koreaiak etnocentrizmust gyanítanak ott is, ahol talán nem kellene. Ennek oka minden bizonnyal a gyarmati múlt során elszenvedett sérelmek máig ható emléke. A 2003-as futball világbajnokságon feltűnt, hogy a hazai szurkolók *Corea* feliratú táblákat emeltek magasba. Mint később kiderült, ez sem véletlen; az ország angol nevének helyesírási változatai (*Korea / Corea*) mögött ugyanis sokan ideologikus tartalmakat sejtene. Ezt a problémát kormány szinten ugyan még nem vetették fel, de KIM SEONG-HO parlamenti képviselő és több társa a koreai parlamentben az angol nyelvű dokumentumokban a kezdőbetű cseréjére tett javaslatot (2003), s ezt a következő érvekkel indokolja:

1. A *k*-betűs változat csak a 20. század terméke, az első angol térképeken *Sea of Corea* szerepel (1768), s a koreai udvar, a 19. század második felében az európai hatalmakkal kötött egyezményekben és más helyütt következetesen a *c*-betűs variánst használta, még közvetlenül az annexiót megelőzően is, egy Japánnal kötött egyezményben: Memorandum Concerning the Administration of Justice and Prisons in Corea (1909);

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Name_of_Korea

¹² <http://www.meijigakuin.ac.jp/~pmjs/archive/2000/dainihon.html>

2. Az angol nyelv az országnevek első hangjának jelölésekor a *c* betűt részesíti előnyben (*Cambodia, Canada, Congo* stb.), következésképpen Korea sem lehet kivétel;
3. A *k*-betűs változat hivatalossá tétele Korea Japán általi gyarmatosításával függ össze, ezt a japán deklaráció angol szövegváltozata is bizonyítja (*Annexation of Korea to the Empire of Japan, 1910*).

A következtetés: Japán azért pártolta a betűcserét, hogy a latin betűs ábécérendben előbbre kerülhessen (Korea Now, August 23, 2003. 33. old.). LEE YOUNG-HO nem fogadja el ezt a véleményt. Kifejti, hogy a külvilágtól elzárt, azt nem ismerő „Remetekirályság” kormányzata a XIX. század közepén megdöbbenve értesült arról, hogy a sinocentrikus kultúrkörön kívüli külföld jó része egy régen letűnt dinasztia, a *Korjo* nevével illeti az országot (mint korábban említettük, Kínában és Koreában az aktuális dinasztia neve országnévként is funkcionált). A koreai vezetés szerette volna elterjeszteni Nyugaton az akkori dinasztia- és országnevet *Chosun* és jelzőként *Chosunese* hangalakban angolul, de törekvésüket nem koronázta siker. Tény, hogy ezt követően egy ideig a *Corea* alak volt használatban, de a későbbi változtatás nem a japánok „műve”, ugyanis 1887-ben PAK CSONGJANG, az USA-beli koreai képviselő vezetője használta először – minden bizonnyal nem japán ösztönzésre – a *Korea* változatot, s példáját nemsokára követék az amerikaiak is (először 1891-ben a szülői USA-kirendeltség vezetője, HEARD).¹³

IRODALOM

- CHO SEUNG-BOG (1991): The Korean Language of the New Area. In: *Korean Linguistics and Korean Language Education in the U.S.S.R.* Seoul: The Korean Society of Bilingualism. 154–194.
- CSERESNYÉSI LÁSZLÓ (2004): Gondolatok az etnonimákról és a nyelvi neurózisról. In: *Alkalmazott Nyelvtudomány* IV. évf. 2. Veszprém: MTA Nyelvtudományi Bizottság Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság. 65–86.
- KONCEVIC, L. R. (2001): *Korejevegyenyije. Izbrannije raboti.* Moszkva: Muravej-gajd.
- ECSEDY ILDIKÓ (1982): A kínai civilizáció „ázsiai” talaja. In: TÖKEI FERENC szerk.: *Óstársadalom és ázsiai termelési mód.* Budapest: Magvető Könyvkiadó. 43–113.
- ECSEDY ILDIKÓ (1987): *A kínai állam kezdetei.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- ECSEDY ILDIKÓ (1992): *Ex oriente lux. Tanulmányok Kínáról Európa ókorában.* Miskolc: Miskolci Bölcsész Egyesület.
- GLASENAPP, HELMUTH VON (1987): *Az öt világvallás.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- HAMAR IMRE (2004): *A kínai buddhizmus eredete.* Budapest: Balassi Kiadó.
- MASPERO, HENRI (1978): *Az ókori Kína.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- OSVÁTH GÁBOR (2000): Névadás és politika összefüggései Koreában. In: HAJDÚ MIHÁLY szerk. *Köszöntő FODOR ISTVÁN 80. születésnapjára.* Budapest: ELTE.
- PALK HANSZEM: 박 한샘 (2004) 통일된 나라의 이름은 우리말 한글이름이어야 [Az egyesült Koreának eredeti koreai neve kell, hogy legyen]. In: *Hangul szeszosik*, 2004. júl. 5. 12–14. old.
- VÁMOS PÉTER (2005): Nemzet és azonosságtudat. Megjegyzések a kínai külpolitika értelmezéséhez. In: N. RÓZSA ERZSÉBET szerk. *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet Ázsiában.* Budapest: Teleki László Alapítvány. 213–234.
- VASZILJEV, L. SZ. (1977): *Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában.* Budapest: Gondolat Kiadó.

¹³ http://www.dbpia.co.kr/view/ar_view.asp?pid=133&arid=669826&topMenu=&topMenu1=